

„MINDIG EGY KICSIT KÍVÜLÁLLÓ VOLTAM”

BÖGRE ZSUSZANNA ÉS KOVÁCS TERÉZ ÉLETÚT-INTERJÚJA BELUSZKY PÁLLAL II.¹

Budapest, 2012. szeptember 22.

K.: Elérkeztünk az egyetem végéhez, és akkor mi volt az első lépés a munka irányába? Már ott eldőlt, vagy később alakult ki, hogy merre folytatja?

V.: Negyedévben felmerült, és ezt a Kádártól tudtam, hogy két új álláshelyre számított, vagy remélt ott Debrecenben. Az egyik egy tanársegédi állás, a másik – még most is vannak ezek a tanszéki kutatócsoportok –, hogy majd ő az Akadémiától kap egy kutatói álláshelyet. Mondta, hogy a tanársegédi állásra az egyik évfolyamtársamat szemelte ki, a kutatói állásra meg engem. Valamikor az államvizsgák idején kiderült, hogy kutatói állást nem kapott. Akkor mentem én a megyei tanács oktatási osztályára és jelentkeztem, mert akkor még el lehetett helyezkedni. Persze többnyire úgy, hogy a többség már abba a gimnáziumba jelentkezett, ahol érettségizett, vagy valami kapcsolata volt. Mondtam, hogy nekem ilyen kapcsolatom nincs. Debrecenben elhelyezkedni nem lehetett. Azért nem, mert a debreceni egyetemen – és gondolom más egyetemeken is – általános gyakorlat volt, hogy a fiatal tanársegédek, adjunktusok végzős lánykákat, hallgatókat vettek feleségül, nagyon elterjedt gyakorlat volt, amiben semmi kivetni való nincs, csak azt eredményezhette, hogy ők hivatkozhattak arra, hogy a férjük Debrecenben dolgozik, ők debreceni állást akartak. Úgyhogy én Berettyóújfaluba kerültem. Két évig voltam ott, engem oda rendelték, ebben semmi aktív lehetőségem nem volt, hogy válogassak, eléggé késve jelentkeztem, úgy kerültem aztán Berettyóújfaluba. Ott történelmet és földrajzot is tanítottam. Ott voltam két évig, és egy évet voltam még Püspökladányban. Áthelyeztek. Ennek a magyarázata az volt, hogy a feleségem – akkor már megnősültem – matematika szakos volt, a matematika szakosokból pedig általában hiány volt. Tehát Püspökladányban sem volt matematikus, odahelyezték, én meg csak úgy ráadásnak, mert földrajzosa igazán szükség nem volt. Ott voltam egy évig. Aztán, hogy elkerültem a középiskolai pályáról, az annak köszönhető, hogy akkor még a Földrajzi Társaság évente írt ki pályázatokat földrajzi tanulmányokra olyanoknak, akik tudományos fokozattal nem rendelkeztek. Vagy kezdő egyetemi oktatók, vagy középiskolai tanárok, vagy bárhol máshol dolgozó emberek pályáztak erre. Én, amíg tanítottam, három év alatt, két évben is küldtem be pályázatot, és az egyikkel elnyertem a második, a másikkal az első helyezést.

K.: Mi volt a témájuk ezeknek a dolgozatoknak?

V.: Az első, amivel a második helyet szereztem meg, Berettyóújfalu vonzáskörzete volt, a másik, amivel az

¹ Második rész. Az első részt a 2015/1. számban közöltük.

Az interjút Beluszky Pál lakásán készítettük, egy teljes napon keresztül. Az élettörténeti részt inkább Bögre Zsuzsanna kérdezte, a szakmatörténeti fejezetet Kovács Teréz. A „munkamegosztást” előre megbeszéltük, amit az interjú során igyekeztünk betartani. A hangfelvétel anyagát szó szerint legépelgettük, amelyet némi szerkesztés, lábjegyzetelés után visszaadtunk áttekintésre. Az interjú „A magyar falvak erőforrásai a XX. század közepén, a vidéki Magyarország kutatóinak élettörténete alapján” című, és a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat 2015-2/2012 számú szerződése által támogatott pályázat keretén belül készült.

első helyezést értem el az a Berettyóújfalui járás mezőgazdasági földrajza volt. Nem mintha én a mezőgazdasági földrajzot olyan nagyon szerettem volna, de Kádár professzor úrnak volt egy olyan elképzelése, hogy egy csomó ember jelentkezett doktorálni, ugyanis előtte, vagy '49-től vagy '48-tól '55-ig, még tovább is, a forradalom utánig, '57-ig, '58-ig nem adtak ki egyetemi doktori címeket. Olyanok, akik ott már oktattak, tanársegédek, Papp Antal, de mások is, akik már oktatók voltak, de nem volt doktori címük. Egyszerre egy csomó pályázat beérkezett, és akkor az az ötlete támadt a professzor úrnak, hogy mindenki írjon meg Hajdú megyéből egy járást, azt összerakjuk, és akkor lesz egy Hajdú megye mezőgazdasági földrajza.

K.: Ön akkor még tartotta a kapcsolatot rendszeresen a Kádár professzor úrral?

V.: Igen. Ha nem is rendszeresen, de elmentem Debrecenbe, beszélgettünk a könyvtár folyóirattárában.

K.: Ő szólt a pályázatról, vagy Ön látta meg?

V.: Azt hiszem a Földrajzi Közleményekben jelent meg, és még valami pénzt is adtak érte. Ilyen gazdag volt akkor a Földrajzi Társaság. Az egyiket, ezt a Berettyóújfalui vonzáskörzetét, akkor még volt, most már nem hiszem, hogy van Debrecenben Egyetemi Akták című folyóirat, és ott közölte a tanulmányomat Kádár mint főszerkesztő. Tehát így tartottam vele a kapcsolatot, és amikor bementem, mert meg kellett beszélni a dolgotat meg, hogy doktorálni akarok, akkor – mint mondtam, egy kicsit olyan önkényuralmi rendszer volt nála, nem úgy volt, hogy professzor úr, én doktorálni szeretnék. Doktorálni? Hol dolgozik? Mondom: Berettyóújfaluban. Jó, akkor magáé a Berettyóújfalui járás mezőgazdasági földrajza. Így készítettem el én a Berettyóújfalui járás mezőgazdasági földrajzát. De aztán ezt a vonalat ejtettem. Viszont még most is tudok olyasmiket, és ezzel csodálkozásra készítem a hallgatóimat, hogy szegletes lednek, ez valami takarmánynövény, én sem láttam még, csak ott volt a statisztikában, hogy a Berettyóújfalui járás szántóinak 1,8%-n szegletes ledneket vetnek. Kivettem valamelyik könyvtárból a Mezőgazdasági Akadémia tankönyvét, és ott kikerestem, hogy mi az a szegletes lednek, akkor ezt összevettem mondjuk a talajtérképpel, és akkor megírtam a mezőgazdasági földrajzban, hogy noha a talajadottsága így meg úgy, de azért a Berettyóújfalui járásban szegletes ledneket vetnek.

K.: Hányban vagyunk?

V.: '61-ben, '62-ben.

K.: A téészesítés. Ez hogy nézett ki ott helyileg?

V.: A téészesítés úgy nézett ki, hogy a tantestületet is bevonták a téészesítésbe. Na, itt az én kívülállóságom nem segített. Ha nem is sok helyen voltam, mert nem igyekeztem, voltak kartársaim, akik azzal akartak kitűnni, hogy ő húsz embert agitált már meg. Szerencsém volt, hogy volt egy egy évvel idősebb történész szakos kollégám, akit még Debrecenből ismertem, aki tiszacsegei volt és egy parasztcsaládból érkezett. Ő nagyon is tudta, hogy mi az. Párban kellett mennünk, vele mentem, és nem nagyon préseltük a „delikvenseket”.

K.: Hogy reagáltak a parasztek az agitálásotokra?

V.: Feltűnően sok volt – ez gyanús volt nekünk –, aki nagybeteg volt. Én nem hittem el, hogy olyan nagy beteg, de rájuk hagytuk. Feküdt az ágyban, a felesége mondta, hogy szegény uram a halálán van. Mire a tsz lesz, ő addigra már rég a temetőben lesz. Voltak, ahol derűs beletörődéssel fogadtak, még olykor valami pálinkát, vagy házi tésztát is adtak, de én nem sok helyen voltam. Az volt a szerencsém, hogy nem kellett tartani a kollégámtól, hogy ő majd akarja a sikert. Azt tudom, hogy a mi ráhatásunkra senki nem lépett be a tsz-be, viszont az kétségtelen, durva dolog volt, mert nekünk is tartottak olyan felkészítést, és ott felmondták név szerint, családok szerint, hogy kit mivel lehet besorozni a tsz-be. Például volt olyan, akinek a fia vagy lánya főiskolán vagy egyetemen tanult, és akkor megmondták, hogyha nem lép be, akkor nem járhat tovább egyetemre. Ilyenekkel lehetett fenyegetni. Ha nem teljesítette a beszorgálást és valamit sikerült rábizonyítani, akkor az utólag szabotázsának számított. Tehát nekünk adtak a kezünkbe egy listát, hogy Nagy Jánosékat azzal kell, Kis Istvánékat meg azzal kell bízni, hogy belépjenek a tsz-be. Nagyon kellemetlen epizódjai voltak az életemnek.

K.: Az agitátorok arra nem voltak felhatalmazva, hogy agresszívek legyenek, hogy ők fizikai erőszakot alkalmazzanak?

V.: Fizikai erőszakot nem.

K.: Akkor melyik szint alkalmazta a fizikai erőszakot?

V.: Ugye mi kimentünk a házakhoz. Gondolom, hogy akik nagyon makacsok voltak, vagy akik ellen volt tényleg valami kézzel fogható olyan körülmény, akkor őket behívták a járási vagy községi tanácshoz, és ott kerülhetett ilyesmire sor. Az már egy magasabb lépcsőfok volt. Meg az is lehet, hogy mégis mi tanárok moderáltan viselkedtünk, tehát én nem tudok olyanról, hogy a kollégáim között valaki erőszakot alkalmazott.

K.: És a tanárokon kívül kik voltak még bevonva az agitálásba?

V.: Például tanácsi alkalmazottak, mindenféle közalkalmazott, mivel járási székhely volt Újfalú, pl. földhivatal és egyéb intézmények dolgozói, pártalkalmazottak, volt községi, járási pártbizottság is, községi, járási KISZ, tehát innen össze lehetett toborozni.

K.: Említette, hogy egy évet maradt Püspökladányban. Utána hova ment?

V.: Akkor engem felvettek aspiránsnak. Az Akadémia aspiránsa lettem.

K.: Ki segített ebben?

V.: Ebben a Földrajzi Társaságnak az a két pályázata segített. Ez azt jelentette, hogy három évig kaptam valami akadémiai ösztöndíjat, és tulajdonképpen teljesen szabadon dolgozhattam. Ki volt jelölve ugyan egy témavezetőm, a Radó, a főképm, a „Dóra jeleneti”-nek az írója. Tehát Radó Sándor.² Én az akkor még gazdasági földrajznak nevezett földrajzra jelentkeztem, Radó akkor a Közgazdasági Egyetem földrajzi tanszékének volt a

² Radó Sándor (Újpest, 1899 – Budapest, 1981) geográfus, térképész, egyetemi tanár, a második világháborút megelőzően, és az alatt a Szovjetunió Nyugat-európai hírszerző hálózatának vezetője volt, 1955-ig szovjet légerekben tartották fogva. 1955-től ismét Magyarországon élt és dolgozott. Emlékiratait Dóra jelenti címmel adták ki 1971-ben, 1974-ben, majd cenzúrázatlanul 2006-ban.

tanszékvezetője Budapesten és a Földművelésügyi Minisztériumban a Földmérési és Kartográfiai Hivatalnak az igazgatója. Amikor fölvettem, kötelességből egyszer felkerestem, de látszott, hogy én tőle tanulni nem nagyon fogok. Nem csak ez látszott, hanem hogy én az ő szemében púp a háton voltam. Kellemetlen volt neki, hogy én elkezdtem szakmai dolgokat kérdezni, és nem nagyon tudott ezekre válaszolni.

K.: Mi volt a témája?

V.: A magyar városok vonzaskörzetei.

K.: Hogy lépett át a mezőgazdasági földrajzból a városokhoz?

V.: Mint mondtam, ez a mezőgazdasági földrajz egyszeri kitérő volt az életemben, meg nem is én választottam. Én a pályám legelején a vonzaskörzetekkel foglalkoztam. Először megírtam Tiszafüred vonzaskörzetét – nagyon primitíven –, mint hallgató, aztán Mátészalka vonzaskörzetét, Szerencs vonzaskörzetét és Berettyóújfalu vonzaskörzetét. De aztán ez a téma redukálódott, végül én a Nyíregyháza és környéke vonzaskörzeteivel, tehát nem egy országos, hanem egy megye városainak a vonzaskörzete lett a disszertációm témája. Akkor mindjárt az aspirantúra elején megvédtem a doktorimat.

K.: És mit kutatott a vonzaskörzet témakörben?

V.: Egyrészt meglévő statisztikai adatokat. Például a kórházak betegnyilvántartásából elég jól meg lehetett a kórházak, rendelőintézetek, tehát az egészségügyi intézeteket vizsgálni. Az iskoláknál, középiskoláknál nem volt gondom, mert ott is meg tudták adni nekem – sokszor úgy, hogy személyesen elmentem Kisvárdára vagy Mátészalkára –, a tanulóknak mindenütt megvolt a lakóhelye. Például megpróbáltam a piacok vonzaskörzetét felmérni, ezt helyben a piacokat ismerő emberektől kérdeztem. Volt a piacokon helypénzszedő például, aki ha nem is mindig tudta számszerűen, de azt mondta, hogy ide a mátészalkai piacra Kocsordról elsősorban sárgarépát hoznak, onnan meg tyúkot. A közigazgatási intézmények, tehát a bíróság, földhivatal, ezek rögzített határokkal működnek, ezekkel nem volt gond. A kiskereskedelemmel, ami a legérdekesebb volt, a kiskereskedelem vonzásával már igen. Ott egyrészt csináltam olyat, de ez csak olyan reprezentatív felvétel volt, hogy bekéredzkedtem az üzletekbe, főleg ilyen iparcikk- és ruházati üzletekbe, és például kiárúsítások idején, amikor nagy volt a forgalom, a pénztár mellé odaültem és megkérdeztem, hogy tessék már nekem megmondani, hogy honnan jött? Nagyon érdekes volt, ez a '60-as évek legelején, hogy akkor még a kereskedelem is, meg az életmód is milyen más volt. A környező falvakból többnyire úgy jöttek, hogy hoztak egy botot, ilyen magas a fiam, neki tessék adni télikabátot. Nem centivel.

K.: Püspökladányban lakott és onnan járt Nyíregyházára?

V.: Persze, elutaztam. Sok időt töltöttem Nyíregyházán.

K.: Miért pont Nyíregyházán?

V.: Azért, mert az Alföldön, ami nekem ott Debrecenből, Püspökladányból elérhető közelségben volt, ott Szabolcsban vannak markáns városi funkciókkal rendelkező települések. Az Alföldön egy Karcagnak, egy Kisúj-

szállásnak nincs igazán vonzaskörzete, ezeknek a nagyhatárú mezővárosoknak, tehát ez nem volt érdekes, vagy nem nagyon volt kutatható. Hódmezővásárhelynek is két-három falu, ami tényleg a vonzaskörzete. Nyíregyházának óriási vonzaskörzete volt, olyan aprófalvak, ahol nem volt helyben bolt vagy szakbolt. Egy Mátészalka is. Mátészalka különösen érdekes, a Nyírség meg a Szatmár–Beregi-síkság határvonalán, amely végül is egy vásárvonal, hogy ez érződik-e vagy nem. Tehát ez ilyen szempontból egy jól kutatható terület volt. És a kis falvak miatt, ha én Hajdúnánást vizsgálom, két községet lehet összekaparni, ami odavonzódik. Mátészalkán ötvenethatvanat. És akkor Mátészalkán lehet övezeteket kijelölni, intenzíven vonzódik, rendszeresen vonzódik, ritkán vagy esetlegesen vonzódik. Lehetett különféle statisztikai számításokat végezni. Tehát Alföldön belül, jó hát a Dunántúl is ilyen, de tényleg nehéz lett volna Püspökladányból elérni. 1962-63-ban még tanítottam valamelyik iskolában Püspökladányban.

K: Az egyetemen tanulta, hogyan lehet mérni, hogyan lehet kutatni, a vonzaskörzeteket? V.: Egy dologra emlékszem. Mi Vásárosnaményban voltunk terepgyakorlaton egyszer. Az egyik feladatunk volt pont ilyen felvételeket készíteni. Ott is elmentünk a piacra. Volt egy évfolyam, 16 ember vagy 18. Arra is volt ember, hogy végigmenjünk, és megkérdezzük, hogy néni, honnan hozta a tojást? Kérdeztem a vásárlókat, a helybélieket, boltokhoz, malomhoz – akkor még volt ilyen vámőrlés – mentünk. Tehát ott én ezt megtapasztaltam. És ott volt az egyik tanárunk, akit említettem, hogy nem volt olyan kiemelkedő személyiség, de írt Debrecen piacainak vonzaskörzetéről. És ezt a vásárosnaményi terepgyakorlatot is ő vezette. Nekem volt bizonyos előképzettségem. Az kábé kialakult, hogy én a településekkel szeretnék foglalkozni, ha erre alkalmam lesz. És így jutottam ehhez a témához.

K.: Amikor letelt a három év aspirantúra, azután mit csinált?

Amikor letelt a három év és megszűnt ez a munkaviszonyfélélem, az ösztöndíjam az Akadémiánál, és ott álltam állás nélkül. Akkor már az Enyedi³ egyrészt Debrecenben volt, tanított Debrecenben⁴ és az egyetemi doktori vizsgám bizottságában ő is benne volt, és utána az FKI⁵-ban is osztályvezető volt

K.: És mikor szerezte meg a kandidátusi fokozatát?

V.: Valamikor a 70-es évek elején. – Még egy adósságom volt, két nyelvvizsgát kellett felmutatni. Ez nem volt az erős oldalam, nem is mertem nagyon elmenni vizsgázni. Több évig tartott, míg összeszedtem magam. Német meg orosz. Az orosz kötelező volt, de a kandidátusi nyelvvizsgánál lehetett olyat, hogy az egyik nyelvből nem állami nyelvvizsgát, hanem kandidátusi nyelvvizsgát tettünk, ami könnyebb volt. Aztán azt úgy csináltam, hogy akkor már az FKI-ban dolgoztam. Az aspirantúra után mondtam a helyzetemet Enyedinek, és tulajdonképpen odakerültem az FKI-ba. Azért mondom, hogy tulajdonképpen, mert pár hónapig nem volt álláshelyem, de megbízást adtak, végül is volt állásom.

3 Enyedi György (Budapest, 1930 – Budapest, 2012) Széchenyi-díjas geográfus, közgazdász, az MTA rendes tagja (1999–2012 alelnöke), a magyar regionális tudomány megalapítója.

4 1961-ben Debrecenben a Földrajzi Tanszéket átszervezték két részre: egyik lett a Kádár professzor vezetésével működő Természetföldrajzi Tanszék, a másik pedig a Gazdaságföldrajzi Tanszék. Ez utóbbit vezette akkor Enyedi György.

5 MTA Földrajztudományi Kutatóintézet.

K.: Felköltözött Pestre?

V.: Később, 1970-ben. Addig utaztam. Annyi kedvezményt kaptam akkor is, már két nap volt a heti részvétel, ezt egy napra csökkentettem. Ha valami olyasmi volt, amin ott kellett lenni, osztályülés vagy valami, akkor fölmentem, de egyébként egy napra, vagy úgy két napra, hogy itt megaludtam, csak egyszer utaztam oda-vissza. De itt voltam két napig.

K.: Mivel kezdett el foglalkozni az FKI-ben? Az elmaradott falvakkal?

V.: Az elmaradott falvak valamivel később jöttek. Tehát egy ideig még dolgozhattam a kandidátusi disszertációm hátralévő részén, de nem készült el. Aztán különböző városvizsgálatokat folytattam, a városhierarchiáról publikáltam néhány cikket, meg Magyarország kiskereskedelmi központjai, Magyarország városainak vonzaskörzetei. Tehát ezeket a megkezdett témákat folytattam, majd utána tényleg a következő nagyobb munka ez a halmozottan hátrányos, vagy, ahogy akkor mondták elmaradott területeknek lettek.

K.: Ez a kutatási téma hogy született meg?

V.: Akkor még az ember maga kereshetett témákat.

K.: De miért pont ezt?

V.: Hát én eljutottam azért vidékre is. Most lehetne ennek egy nagyon átpolitizált változatát is mondani, de tény – ez a 70-es évek legelején volt –, amikor egyrészt egyáltalán nem volt szó arról, hogy van szegénység az országban. Ez egy tabutéma volt. Hogy nem mindenütt egyformán virágzik az ország. Amikor elmentem a Cserhátra, meg a Bodroghözbe, ahol akkor sem volt olyan vidám az élet, Szatmárban még inkább. Utazgattam és láttam, hogy bizony vannak nagyon hátrányos helyzetű területei az országnak. Érdekes módon akkor, főleg a Területi Statisztikában kezdett éledezni ez a téma, ott is jelent meg néhány olyan tanulmány, ami a területek közti színvonalkülönbséget többnyire megyei szinten mutatta be, de mégis ilyesmivel foglalkozott. És akkor kezdett nyilvánvalóvá válni, hogy vannak jelentős területi különbségek. Ráadásul akkor még olyan szinten foglalkozott is a politika ezzel, hogy a területfejlesztésben előtérbe került a fejletlen területek kérdése, volt pl. ipartelepítési program, főleg Szabolcs-Szatmár, Hajdú-Biharra terjedt ki. Tehát a vidék iparosítása, leggyorsabban ezeket a kevésbé fejlett területeket iparosították. Érdekes volt, hogy különösebb ellenállásba nem ütköztünk. Noha az kétségtelen, hogy a hátrányos helyzetű területek vizsgálatánál, meg egyáltalán a településpolitika témakörében minden olyasmit el lehetett mondani, amit a nagypolitika szintjén nem. Amiért kirúgták volna az embert, vagy legalábbis nem jelenik meg az, amit ír. Itt minden előjött, a centralizált, felülről irányított gazdaság életképtelensége. Én vizsgáltam ezen keretek között Krasznokvajda és a környező falvakat. Ahol kiderült és le lehetett írni, hogy ezek a nagyvárosokban működő rendszerek egy aprófalvas területen működésképtelenek, gazdaságtalanok. Le lehetett írni, hogy nem biztos, hogy az ilyen rossz adottságú területeken is a tsz-gazdálkodást kellene szorgalmazni. És jó néhány ilyen dolgot meg lehetett írni – különösebb retorziók vagy ellenállás nélkül. De nem ez volt az alapvető ösztönzője ezeknek a vizsgálatoknak, hanem az, hogy tényleg ezt próbáltuk felmérni.

K.: Kikkel?

V.: Ez többünk feladata volt az FKI-ban, a Berényi Pista benne volt, ő Jósmafőről írt egy tanulmányt a Földrajzi Értesítőben.

K.: *Az Intézetbe ki találta ki ezt a feladatot?*

V.: Ezt mi az intézeti munkatervbe beírtuk, hogy mi jövő évtől szeretnénk ezt vizsgálni.

K.: *Tehát kollektív kezdeményezés volt?*

V.: Igen. Megbeszéltük Pistával, Enyedivel, csak Enyedi időközben elment, az volt az a két év, amikor Montpellier-ben tanított, de ő is tudta, hogy ez egy intézeti munkaterv része volt. Ezért adtak fizetést, ezzel el lehetett számolni, igaz, a végén már szidtuk magunkat, hogy mindig olyan helyekre kellett utazni, hogy miért nem a sikeres régiókat vizsgáltuk inkább. Így aztán elég szörnyű helyeken jártunk.

K.: *Berényi István és Ön mellett ki volt még a csapatban?*

V.: Barta Györgyi. Tulajdonképpen a munkát mi végeztük, az Enyedi is aztán ebből írt egy összefoglaló tanulmányt, de ő részben akkor külföldön volt.

K.: *És ezt olvasta valaki, aki számított a politikában? Volt erre politikai visszajelzés?*

V.: Lehet, hogy olvasta, de visszajelzés nem nagyon, vagy kevés volt. Noha mondom, akkor a statisztikusok között is volt még egy ilyen rokon kutatás, tartottunk is Miskolcon egy többnapos konferenciát terepbejárással összekötve, és eljutottunk ilyen helyekre, mint Csenyéte – ami azóta elhíresült –, meg Krasznokvajda, meg egyáltalán bejártuk ezt az észak-borsodi térséget, ami akkor nagyon rossz helyzetű régió volt.

K.: *Kik vettek részt ezen a konferencián? Csak Önök, szakemberek?*

V.: Volt például a Borsod Megyei Tanácsnál egy elnökhelyettes, aki a debreceni egyetem földrajz szakán végzett. Ő például részt vett ezen a körutazáson, és támogatta ezt a témát. Tudom, hogy ezen a körúton voltak a statisztikai hivatal dolgozói, egyetemek, ott volt a Bernát Tivadar – emlékszem. Az egyik buszt én vezettem, magyaráztam a hallgatóságnak, és hosszú ideig nagyon méltányoltam Bernát Tivadart, mert akármit mondtam, mindig bólogatott. Aztán észrevettem, hogy Bernát Tivadar professzor úr elbóbiskolt, és teljesen automatikusan bólogatott. Szóval ők voltak. Ez a '70-es évek első felében, publikációink úgy '73–75 között jelentek meg.

K.: *Közben 1971-ben volt az Országos Településhálózat-fejlesztési Konceptió. E körül is történtek dolgok, ami esetleg Önt is érintette?*

V.: Érintett, de ebbe nem kerültem bevonásra, én ezt utólag leírtam már, ismertettem. Sőt, első alkalommal ez még nem is az OTK volt, hanem volt előtte egy, amit úgy hívtak, hogy Országos Település-fejlesztési Keretterv, ami nem emelkedett törvényi erőre, vagy kormányrendeletre – az OTK már kormányrendelet volt. És én, amikor elkezdtem foglalkozni ezekkel a vonzáskörzeti hierarchiával, mondták az FKI-ban, hogy menjek el a VÁTI⁶-ba, mert ott is foglalkoznak ilyennel, tájékozódjak. Kedvesen fogadtak, elmondtam, hogy mi után érdek-

6 VÁTI: Városépítési Tudományos Intézet (az elnevezés 1967-ben született meg). Itt készült többek között az Országos Településhálózat-fejlesztési Keretterv (1971) és az Országos Település-fejlesztési Konceptió (1986) is.

lődök, és azt fogom kutatni. Ó, az felesleges, nekik már ez megvan. Hoztak ilyen nagy Magyarország-munkatérképeket, és tényleg megvolt, hogy Szombathely, hogy Pápa vonzáskörzete, minden. De hát honnan szereztek ehhez adatot? Ja, hát ez nem adatokon alapszik, ez a jövő terve, és úgy gondoljuk, hogy ilyennek kell lenni. Nagyon lelombozódtam, hogy ezek már mindent megcsináltak, amit én elképzeltem, hogy ez tényleg felesleges. De nem. Én az OTK-t úgy bírálgtam, írtam róla, de nagyon nem vettem részt benne. Inkább ilyen helyi településfejlesztési tervek készítésében. Az egyik Tokaj fejlesztési terve volt, amivel a Tokaji Községi Tanács bízott meg, aztán egy ugyanilyet csináltunk Hevesben, ott is a községi tanács volt a megbízó. A tokaji meg is jelent.⁷ Ezek természetesen az OTK-n alapultak valamilyen szinten, mert ott ki volt jelölve a települések rangja, és hát ezek a községek is azt mondták, hogy mit kellene csinálnunk, hogy középfokú központtá fejlődjünk. Tehát az volt a kiindulópont, erre mondtuk, hogy mit lehetne csinálni. Ekkor egyébként volt a földrajztudományban egy olyan irányzat, ami nagyon szorgalmazta ezt, nemcsak Magyarországon, külföldön is. Enyedinek olvastam néhány tanulmányát, aki francia példákra hivatkozva szorgalmazta ezzel az alkalmazott földrajzzal való foglalkozást.

K.: És egy tanács ennyire kereste a megoldást, hogy megtalálta az FKI-t, vagy az FKI ment, hogy bennünket meg lehet bízni? Hogy lettek a munkakapcsolatok?

V.: Hogy pontosan hogy alakult ez, nem tudom. Nyilván valamiféle hírünk lett. Ugye ezen az említett Borsod megyei körúton bejártuk a térséget, volt konferencia is, a megyei tanácson volt egy emberünk, aki földrajz szakos volt. Lehet, hogy a tokaji tanács megkérdezte, hogy szeretnének ők valamit csinálni, és akkor ők említették. Nem mi kerestük meg.

K.: Ez egy megbízás volt?

V.: Megbízás volt, ezért fizettek az FKI-nak valamennyit, a tokaji meg is jelent könyv formájában, mi többször lent voltunk Tokajban, őket is meghallgattuk és ilyeneket csináltunk. Ilyen volt Hevesben, aztán én egy idő után már nem voltam az FKI-ban, lehet, hogy kollégáim még mást is csináltak.

K.: Pali, nekem még maradt egy kérdésem, tehát az egyetem alatt vagy után a pártba nem lépett be? Kereste a párt?

V.: Nem. Én végképp nem kerestem, de nagyon ők sem. Az egyetemen egyáltalán nem, én KISZ-tag sem voltam. Az FKI-ban pedig, és ez azért jó, hogy ezt a kérdést kaptam, mert gyakran olvassa az ember a különféle visszaemlékezéseket, ahol tudós emberek meg egyebek is mondják, hogy igen, igen, belépett a pártba, a karrierjéhez ez szükséges volt. A másik magyarázat, de az nem kapcsolódik ide, hogy ők belülről próbálták ésszerűbbé tenni, kevésbé vaddá és így tovább. Én a legtöbb időt ebben a korszakban az FKI-ban töltöttem, és amit mondtam már, hogy középiskolában, meg a piaristáknál sem, valahogy ilyen nyomásnak nem nagyon voltam kitéve. Most én elhiszem, hogy voltak munkahelyek, tudom, hogy a DTI-ben például a Bihari Ottó⁸ igazgató berendelte az embereket és elbeszélgetett velük, hogyha még nem voltak párttagok. Az FKI-ban ez a kérdés mindig káderezéskor vetődött fel. Ez háromévente volt, ha jól emlékszem, egy bizottság előtt mindenki

⁷ Berényi I. (szerk.) 1980: Tokaj településfejlesztésének földrajzi alapjai. Budapest, Akadémiai Kiadó.

⁸ Bihari Ottó (Temesvár, 1921 – Pécs, 1983) egyetemi tanár, az MTA levelező tagja (1973), az MTA Dunántúli Tudományos Intézet (DTI) igazgatója.

megjelent, a bizottság egyik tagja volt a szakma képviselője, én mindig a Marosi Sanyi⁹ bácsi színe elé kerültem. Ennek a bizottságnak a tagja volt az intézet párttitkára és a szakszervezet képviselője. Ez úgy zajlott, hogy előbb a Marosi Sanyi elmondta, hogy a szakmai munkámban ezt és ezt értékeli, de ezt meg ezt kellene még csinálnom. Mondtam: persze. Aztán a szakszervezet is elmondta, hogy a közösségi élet, meg a szakszervezet, és akkor a Petri Editke, ő volt a párttitkár – miután nem voltam párttag –, a pártban betöltött szerepemet nem tudta értékelni, elkezdte: Pali kérem, nem gondolta meg, hogy belép a pártba? Erre nehéz felelni, mert valamit visszautasítani, akármiről van szó, nehéz. Hát még nem, talán még nem. És akkor Petri Editke többet nem kérdezett. Nem mondta, hogy Pali, most már itt az ideje belépni.

K.: Mint a Bihari Ottó.

V.: A Bihari Ottó, akiről utólag hallottam, hogy ő azt megcsinálta, hogy berendelte az embereket és beléptette a pártba. Még annyit mondok, hogy a párt feladata volt különféle állami rendezvényre embereket toborozni. Május 1.-re például. Arra büszke vagyok, hogy egyetlen május 1.-i felvonuláson nem vettem részt.

K.: Nem ellenőrizték?

V.: Nem úgy történt az; minden munkahely megkapta a kontingenst, hogy hány embert kell kiállítani. Ezt a kerületi pártbizottságtól kapta. Jött, hogy május 1-i felvonulásra 12 ember, és akkor a Petri Editke kijelölt 12 embert, megbízott, megkért – nem tudom. 11-et, mert ő biztos ott lesz, ő a 12. A másik ilyen feladat volt, hogy amikor neves vendég érkezett a fővárosba, politikai vendég, akkor ki kellett menni, hogy lelkes, spontán tömeg fogadja Honecker elvtársat, az összes elvtársat. Érdekes módon engem kihagytak ezekből. Egyszer jön az Editke, és kérdezi a többieket, Berényi Pistával ültem egy szobában, meg a Barta Györgyivel, és nekik sikerült valami kifogást (beteg a nagymama stb.), s akkor Editke, pillanatnyi zavarában megkérdezett, Pali kérem, nem menne el? Editke, elmegyek. Úgy meglepődött, de beírt. Csak hát ugye mennyire nem tartott fontos embernek engem a párt, hogy kit kellett lelkesen fogadni? Cedenbal elvtársat, a mongol nagy Népi Köztársaság elnökét, szóval azért nem a szovjet pártfőtitkárt, hanem a mongol küldöttséget. Ez ki volt jelölve, tudom, hogy ez egy kisebb céció volt, mint a május 1., 5 embert kellett kiállítani az FKI-nak.

K.: Hova kellett menni?

V.: A kerületi pártbizottság elé mentünk. Ott álltak a különbuszok, vártak ránk, odamentünk és a pártbizottság illetékes munkatársai jöttek a listával, hogy maguk FKI, 5 ember, ki az az 5 ember? 1, 2, 3, 4, 5 – kipi-pálta. Ment tovább, hogy a Perimpex 8 ember, megvan. S akkor beültünk a különbuszba, az kivitt a Ferihegyre, ott három km-re tőlünk leszállt a repülő, a Cedenbal elvtárs osztogatta a kis zászlókat. És utána visszahozott a busz és letett a kerületi pártbizottság székháza előtt. Úgyhogy egyszer, mint kívülálló is köszöntöttem a neves hazánkba érkező vendéget.

K.: Kérem, beszélne arról az intézetről ahová az FKI-ből elment.

9 Marosi Sándor: (Soltvadkert, 1929 – Szeged, 2009) Széchenyi-díjas geográfus, az MTA rendes tagja (2001).

Azt röviden elintézem. Az az Államigazgatási Szervezési Intézet (ÁSZI) volt. Ott voltam kis híján négy évig és ez egy sötét folt az életrajzomban.

K.: Miért?

V.: Mert az indokom elsősorban anyagi természetű volt.

K.: Akkor költöztek fel Budapestre?

V.: Nem, akkor már 7 éve Budapesten voltunk, de lakáskölcsön, miegyéb, és meg kell mondanom, hogy gyakran előfordult, hogy a hó végén már kellett számolni, hogy ezt vegyünk, de azzal már várjuk meg a fizetést. Az ÁSZI-ban, ami mégiscsak egy állami szervezet, vagy kormány szervezet volt, a Minisztertanács Tanácsi Hivatala (MTTH) volt a főnökünk, tehát az nem akadémiai intézet volt. Hátha nem is a kétszeresét kínálták, de lényegesen többet.

K.: És ott mit csinált?

V.: Ez akkor volt, amikor bevezették a járások helyett a városkörnyékeket, ami '84 tavaszán volt, de előkészíteni korábban kellett, és miután ott volt egy-két ember, aki látta, hogy az én témám a vonzáskörzethez, városhierarchiához kapcsolódik és azzal jöttek hozzám, hogy ennek az általánossá teendő városkörnyékeknek a területi kimunkálásában vegyek részt. Akkor én még nyilván az FKI-ban tudományos főmunkatárs voltam, de az ÁSZI tudományos tanácsadói címet adott, bár akadémiai intézetnél ezt nem tehette volna meg, mert akkor még nekem messze nem volt nagydoktorim, az kellett volna a tudományos tanácsadói címhez, és az FKI-nál 70-80%-kal több fizetés járt, és mondjuk a téma nem volt olyan kifejezetten ellenemre, úgyhogy én az RKK¹⁰ megalakulásáig, 79 végétől 84 áprilisáig, ebben az intézetben voltam. Amikor az RKK megalakult, akkor keresett meg az Enyedi és hívott az RKK-ba. Bizonyos szempontból ez kidobott idő volt. Egyrészt ugye, miből állt a munkám? Legalább kétszázszor kidolgoztam az alaptervet, mondták, hogy jó, de van 120 városkörnyék, legyen 140. Akkor én végül is majdnem állami alkalmazott voltam, vagy tisztviselő, leültem, ilyen nagy munkatérkép elé, és lett 140, de ezt mindig be kellett mutatni a MTTH-ban. Volt úgy, hogy én már pénteken otthon voltam délután, és akkor telefonálnak az ÁSZI-ból, hogy most szólt ide a nem tudom én milyen Buda elvtárs – ott is egy Buda elvtárs volt a főnök –, hogy nem jó a 117-es beosztás, csak 112-es legyen, és hétfőn 10-re kell vinnünk. Még volt üres munkatérkép és megcsináltam száztizenvalahányra. Már az RKK-ban megírtam ennek a történetét a kis zöld könyvecskében. Meg az Alföldi Tanulmányokban jelent meg valami. Tehát ennyi volt a tudományos hozadéka. Amikor ezek megvoltak, akkor már nem mi, hanem a politikusok mentek az egyes megyékbe, hogy egyeztessék, tehát az MTTH-tól, a pártbizottságtól stb., és nekünk az volt a feladatunk, hogy ezeket az elvtársakat felkészítsük erre az útra. Meg volt úgy, hogy ezen a héten pl. Baranyába és Hevesbe mennek, akkor hétfőre be voltunk rendelve, hogy magyarázzuk el, hogy miért ezek a központok, ez a falu miért ide, miért nem oda. Én ezekhez nagyon szép, mutatós térképeket rajzoltam saját kezűleg tussal, filctollal, meg minden egyebet, izokrontérképeket. Akkor ezt előszedtük, elmagyaráztuk. Volt egy elnöke az MTTH-nak és két alelnöke. Az egyik alelnök Raft Miklós volt, vele mindent meg lehetett beszélni. Buda elvtárs volt a főnök, és volt még egy

¹⁰ RKK: MTA Regionális Kutatások Központja.

elvtárs, hát az olyan „igazi elvtárs” volt. Egy dossziét összeállítottunk, ők annak alapján tárgyalhatnak. Nézi, izokrontérkép, nem, városhierarchia nem. Végül én beleraktam egy Magyarország autótérképét is. Na végre, mondta, valami, amit használni lehet. Mondja nekem, aki ott ülök. Hát ilyen volt az embernek a munkája ott. Érdekes módon a kollégákkal nagyon jól kijöttem, pedig ez egy vonalas intézmény volt.

K.: Párttagság itt sem kellett?

V.: Nem. Itt még ilyen káderezésre sem került sor. Ezek már a 80-as évek voltak. Majd menet közben mondom a neveket, mert nem jut eszembe. Ketten voltunk párton kívüliek, de nagyon jó kollégáim voltak ott. Ott volt például a Verebélyi Imre, ő volt az igazgató, ott volt Kilényi Géza – kiváló ember volt egyébként –, aki alkotmánybíró lett, ő volt az osztályvezető, én közvetlenül a Kilényi csoportjához tartoztam. Érdekes módon ez az egyébként úgymond talán a hivatalos állásponhoz közel álló intézmény nagyon erősen kritizált, legalábbis a 80-as években, mindenféle közigazgatási és egyéb döntést, amit hoztak. És legfőképpen Kilényi Géza. Ekkor készítették elő a 85-ös választási törvényt, ami először engedte meg, hogy kettős vagy többes jelölt legyen, és ehhez részben az intézet – nem én, mert ez nem volt területi kérdés – készített anyagot, utána megvizsgáltuk, és főleg Kilényi rendkívül erősen kritizálta és kevesellte az engedményeket, amit ez az új törvény hozott. Úgyhogy majdnem öltre mentek az MTTH-nak a kiküldötteivel, meg a pártközponttal – mert ott is volt egy adminisztratív osztály. Érdekes módon egyáltalán nem az volt, hogy ez valami vonalas intézmény volt, noha azért Kilényi Gézát, amikor alkotmánybíró lett, már az MSZP javasolta. Vagy a Szoboszlai György szintén kollégám volt, aki az Országos Választási Bizottságban volt, szintén az MSZP, Wiener Gyurka, aki MSZP-színekben lett országgyűlési képviselő – ők mind a kollégáim voltak. Raft Miklós pedig államtitkár lett.

K.: Rátérve a falutipológiára, amit Sikos Tamással készítettetek. Sikos T. Tamás is ott dolgozott az FKI-ban?

V.: Sikos Tamás is ott dolgozott. – Akkor még, a 60–70-es években ez úgy ment, hogy ha az embernek kedve támadt valamire, azt megcsinálta. Foglalkoztam városokkal, falvakkal is, csináltam egy falutipológiát, mondjuk egy ismeretlen a szakmában, valami külföldi, én már nem tudom, melyik országban csináltak valami várostipológiát, és ezt próbáltam magyar viszonyokra alkalmazni. Ennek különösebb jelentősége nem volt csak valahol a Földrajzi Értesítőben azt hiszem megjelent. Aztán jött ez a hátrányos helyzetű területek vizsgálata, ami jórészt faluvizsgálatokat, vagy azt is jelentett. Másrészt a földrajzban ekkor kezdett ez a matematizáló irányzat elterjedni. Megjelentek az első számítógépek, amikkel lehetett egyáltalán ilyen nagy tömegű, 3000 településes klaszteranalízist vagy faktoranalízist csinálni. Volt településekkel kapcsolatos érdeklődésem, meg ez a tapasztalat, amit szereztünk és erre alapoztuk a falutipológiákat, de amikor én először ezt elkezdtem, az a Borsod megye falusi településeinek tipizálása volt. Azt még egy másik, külső, nem az intézethez tartozó matematikus segítségével csináltam, mert én ennek a matematikai oldalához nem érttem, hogy ezt kezelni is tudtam volna, legfeljebb próbáltam értelmezni, ami kijött. Addig csináltam, amíg tetszeni kezdett nekem, és akkor azt mondtam, hogy ez az. Mindent lehet, a mutatórendszer összeállításával, hogy hány faktoranalízis-metódus van, azt én nem tudom, de nagyon sok. Tehát így kezdtem a falvakkal foglalkozni, és ezt ismételtük meg, ami most ké-

sőbb jelent meg a 2000-es években,¹¹ a Tamással. A Sikos Tamásról tudni kell, hogy ő egy rendkívül agilis ember. Ő, ha valamit a fejébe vesz, akkor az meg is történik. Én a 2000-es években nem akartam megismételni, de ő mondta, hogy ő minden matematikai adatkezelést, mindent megcsinál, én csak az értékelést csináljam meg, így készült el. Ő csinálta a matematikai részt. Ezt a kötetet úgy fejeztük be, hogy már nem volt az RKK-ban, hanem Gödöllőn.

Érdekes módon, ha már a szakmai dolgokról beszélünk, én úgy igazán nem köteleztem el magam egy téma, egy irányzat mellett. Például én nem csatlakoztam a szociálgeográfiai iskolához. Matematikai-statisztikai módszereket is alkalmaztam egy-két alkalommal, de mondjuk az, amit a Nemes Nagykék csinálnak, az már távol áll tőlem, vagy olyan mélységig nem jutottam el. És egy témánál sem ragadtam le egyértelműen, mint például ez a falutipológia. Ez egyáltalán nem biztos, hogy rossz, ezt nem kritikaként mondom. Például ott van a Becsei Jóska, aki tanyákkal foglalkozik, meg az alföldi mezővárosokkal és a tanyák kapcsolatával ötvenvalahány éve. Becsei Jóska egyébként évfolyamtársam volt. Ez egy ilyen évfolyam volt. Becsei Jóska, Péter Katalin történész, a református püspök lánya, Debrecenben, de ő aztán lett külügyminiszter. A lánya évfolyamtársam volt. Ikvai Nándor, akit említettem, ő jeles néprajzos volt, csak azért vagyok ilyen bizonytalan, mert nagyon korán – 50 évesen – meghalt. Szóval nem volt ez a 16 ember olyan rossz évfolyam, csak kevesen voltunk. Tehát a szakmában igazán nem köteleztem el magam, ezért van az, hogy városokkal is, falvakkal, tanyákkal is foglalkoztam. Utóbbi időkben pedig a kedvenc témám a történeti földrajz egyes témái és ez olyan jó.

K.: Miért jó?

V.: Én a történeti földrajznak azt részét művelem, ami már földrajzként művelhető. Tehát vannak térképek, vannak statisztikai adatok, feldolgozások miegyéb. Én levéltárba nem járok. Ha megvan a statisztikai adat, 1910-es népszámlálás, az már egy befejezett tény, ott nem kell az adatokért rohangálni, ott van a kötetekben a KSH-könyvtárban.

Én településsel foglalkozom. A településállomány vagy-hálózat az egy rendkívül lassú reagálású rendszer. A jelenlegi településhálózatban, nem beszélve az alaprajzról, ilyen formai dolgokról, de a hálózatban is van egy sor olyan elem, ami megvolt száz éve is, még korábban is, és valahogy hozzájárul a jelen magyarázatához. Itt van ez a Budapest-probléma. Budapest „zászlóshajója”-e az országnak, vagy „randa vízfej”, amit főleg a pécsiek mondanak, meg a szegediek. És mondják, hogy ez a szocializmus, a centralizáló, mindent egy helyen összegyűjtő, egyedül irányító, minden erőforrást maga alá kotró rendszer eredménye, vagy – mondják mások – ez Trianon eredménye, mert felépült egy nagyváros 20 millió emberre, és maradt neki 8. És akkor én azt mondom, nézzük meg, hogy ez korábban is így volt? És akkor ilyen tények derülnek ki, hogy a dualizmus korában például a pénzügyi vagyonnak, az akkori nagy ország területen 60 valahány százaléka volt a budapesti bankok kezében, hogy az egyetemi és főiskolai hallgatók hatvanvalahány százaléka budapesti egyetemekre és főiskolákra járt, és vannak még ennél is szélsőségesebb eloszlások. Megnézegettem, s nagyon jó a korabeli statisztika például a jelzáloghitelekéről. A jelzáloghitel a fekvőtőke dinamizálásának az eszköze. Egy kétezer holdas erdőre, vagy egy budapesti bérházra veszek fel hitelt tulajdonképpen. Ennek a 80 valahány százalékát budapesti ingatlanokra

11 Beluszky P. – Sikos T. T. 2007: *Változó falvaink*. Budapest, MTA Társadalomkutató Központ 459 p.

vették fel, tehát ez már a dualizmus korában ilyen volt, a szocializmus más volt, tehát keresni kell az okot. Történészek bogarászták ki, csak én rábukkantam erre az adatra, hogy a 15. század végén az országba behozott külföldi áru a budai kereskedők kezén ment át. Nem biztos, hogy itt ő árulta, csak behozta és akkor a kisebb városok kereskedőinek adta tovább. Ez a „vízfej” ez most lehet, hogy jó, de lehet, hogy rossz, de mindenesetre egy nagyon régi dolog, akkor ez alapján lehet nyomozni Budapestnek a jelenlegi állapotát is.

K.: És az Alföld-szindróma egy időben, hogy került a kutatásaid középpontjába?

V.: Az a legkedvesebb témám. Az, amire én törekszem és szeretek csinálni, hogy kilépni a földrajz szűkebb keretei közül. Más munkákba is próbálok történeti, néprajzi, közgazdasági dolgokat hozzáolvasni, és azt hasznosítani. És az a kérdés, hogy az Alföld miért lett olyan sajátos a mezővárosi hálózattal, a tanyarendszerével, és az azokra adott válaszokat nem találtam kielégítőnek. Ugye foglalkoztam a tanyákkal is, a mezővárosokkal is, tehát jól összeolvastam az irodalmat, és mindig azt írják, hogy az Alföld elmaradott terület. Felvetődött a kérdés, hogy mindig is elmaradott terület volt? Vagy ezt az elmaradottság kérdését rosszul közelítjük meg? Nem egyszerre fogtam neki, hanem mindig valamivel kiegészült ez, és akkor fogtam hozzá. Nagyon emlékszem, a Dialóg Campusnál adták ki¹², és mutatja, hogy mennyire szeretem ezt a témát, tudom, hogy egyéb feladataim mellett egyik év karácsony másnapján kezdtem hozzá. Letudtam az ünnepet, jó, hát egy csomó dolgom megvolt fejben, leírva, miegyéb, és áprilisban adtam le Schenk úrnak. Elég intenzív munkával, de minden más egyéb is volt, mindent, amit kellett, elolvastam hozzá, gyűjtöttem fényképeket. De valóban ez, ami a legkedvesebb témám vagy munkám.

K.: És miért?

V.: Egyrészt, nem biztos, hogy így van, de én úgy hiszem, ebben egy teljesen új megközelítésben sikerült ezt az alföldi jelenséget megközelítenem. Én ugyanis megpróbáltam ezt, akkor még divatosabb volt Szűcs Jenőnek¹³ a történeti régiók kérdése, és amikor én ezen gondolkodtam, arra jutottam, hogy ez kapcsolatba hozható a történeti régiók kérdésével. Mert én úgy éreztem, hogy egy csomó számárságot írnak róla. Az írják, hogy az Alföld azért volt ilyen, mert kelet-európai jellemvonásokat mutatott. Egyáltalán nem mutatott, itt a szabadalmatlan területek, a mezővárosok, a lakosság nagyobb része nem volt szoros földesúri felügyelet alatt álló jobbágy. Voltak teljesen szabadok, kunok, jászok, hajdúk. Voltak olyan mezővárosok, mint Kecskemét, amely, mert adózott ugyan a földesurának, de a maga dolgait teljesen szabadon intézte, vagy akár a Békés megyei mezővárosok, tulajdonképpen a jobbágyföldök földesúri földek voltak, de a földesurak csak arra kérték a jobbágyaikat, ha eladják a földjeiket, mert adták és vették, hogy akkor jelentsék be, hogy kié az a föld, hogy az adót tudják kin behajtani.

K.: 1848 előtt jogilag nem volt szabad földet adni-venni nem nemes embernek, mégis megtették?

V.: Meg. Erre azt mondtam, hogy ez nem egy kelet-európai jellemvonás, noha ha ránéz az ember egy alföldi városa, akkor lehet, hogy „kelet-európaibbnak” tűnik, mint az ország legtöbb városa, biztos. Tehát más

12 Beluszky P.: A Nagyalföld történeti földrajza., Budapest; Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 274 p.

13 Szűcs Jenő (Debrecen, 1928 – Leányfalu, 1988) a XX. század kiemelkedő magyar történésze, egyetemi tanár, az MTA doktora, a nevéhez fűződik Európa három történelmi régióként való ábrázolása.

egy Mezőtúr, vagy egy Túrkeve, mint Kőszeg. Kőszeg inkább egy nyugatias város. Tehát volt egy-két ilyen ellentmondás, és akkor erre próbáltam egy elméletet alkotni. Egyébként nem vagyok túlságosan nagy az elméletek alkotásában, inkább olyan „középszintű elméletek” foglalkoztatnak, hogy mi a vonzáskörzet, mi a városhierarchia, hogyan értelmezzük a városhierarchiát stb. De ebben azt éreztem, hogy ez egy olyan tanulmány volt, ami-ben egy nagyobb elméletet próbáltam megfogalmazni. Másrészt egy csomó néprajzi, történeti munkát kellett olvasni hozzá. Például a protestáns etikáról.

K.: Protestáns etika Magyarországon – Molnár Attila írt egy ilyen könyvet.

V.: Úgy van, Molnár Attila, amit Debrecenben adtak ki. Szóval az eddigi munkáim közül ez áll hozzám a legközelebb. Nem ez a legsikeresebb, mert a kutya se hivatkozik rá. Ha a sikert a hivatkozáson mérnénk, akkor „Magyarország településföldrajza” kerülne az első helyre; amíg gyűjteni kellett az RKK-ban a hivatkozásokat, addig gyűjtöttem, nagyon szépen összegyűltek, csak hát az már elavult. Olyan téma, ami állandón változik, például én azt írom, hogy Magyarországnak van 190 közigazgatásilag elismert városa, az 99-ben jelent meg, már a 2001-es népszámlálás adatait sem tudtam használni. Most már elvileg van egy 2011-es népszámlálás és pillanatnyilag van háromszázhuszonvalahány város.

K.: Hogy kerültél az RKK-ba? Ki keresett meg?

V.: Enyedi. Pontosabban ketten kerestek meg, olyan furcsa helyzetbe kerültem, ugyanis Pécsi Márton¹⁴ is megkeresett és Gyurka is. Nehéz volt a választás, de valahogy inkább az RKK felé húzott a szívem, noha én azóta is földrajzosnak tartom magam. Ennek minden hátrányával együtt. Pécsi is felajánlotta, ugyanis akkor sokan elmentek, Barta Györgyi, Sikos Tamás is, Kovács Kati Pécssett volt akkor. Tehát Pécsi Márton is felajánlotta, hogy az ÁSZI-ból hozzá menjek, én akkor már elhatároztam, hogy az ÁSZI-ból távozom, befejeződött ez a vonzáskörzet-vizsgálat, egy-két más dolgot csináltam ott, de különösebben nem érdekelt, meg a Gyurka is szólt. Nem tudom pontosan, hogy milyen mérlegelés alapján, akkor Berényi Pistával ezt alaposan megtárgyaltuk. Emlékszem, hogy egy nap Gyurka meghívta magához a lakására az egész osztályt, aki akkor volt, Pista is ott volt, Györgyi, Sikos. Akkor Gyurka mondta, hogy ő ennek a társaságnak tud állást biztosítani. Emlékszem, hogy a Pista hozott le autóval, mert Gyurka akkor fent lakott az Orbán-hegyen Budán és a Moszkva téren megálltunk és egy óráig beszélünk a kocsijában, hogy mit csináljunk. Menjünk mind a ketten ide, mind a ketten oda, fele-fele arányban menjünk? Akkor Pistával nagyjából eldöntöttük, nem tudnám pontosan rekonstruálni, hogy milyen dolgok alapján: Pista maradjon az FKI-ban, én pedig elmegyek az RKK-ba. Amikor Pécsi keresett, neki nehéz volt megmondani, hogy nagyon megtisztelő, de én úgy gondolom, hogy mégis inkább az RKK-t választom.

K.: Mit szólt Pécsi Márton erre?

V.: Érdekes módon, nem haragudott meg, én tudom, hogy Pécsi Mártonról is általában rosszakat mondanak az emberek. Elismerem, hogy volt sok rossz tulajdonsága, sok mindenkinek ártott, de én szakmai szempontból, igaz, hogy ő természeti földrajzos volt, én meg gazdasági földrajzos, nemigen kerültem vele konfliktusba. Sőt, emlékszem, amikor ő már nyugdíjba ment, akkor úgy az FKI-ban – az erős kifejezés, hogy – kiközösítették,

¹⁴ Pécsi Márton (Budafok, 1923 – Cegléd, 2003) Széchenyi-díjas földrajztudós, az MTA rendes tagja (1976), a fent nevezett időben a MTA Földrajztudományi Intézetének igazgatója.

ő még úgy járt be, és nem nagyon álltak vele szóba. Emlékszem, akkor már nem voltam FKI-s, de jártam elég gyakran az FKI-ban, és találkoztunk, és akkor ő hosszan elbeszélgetett velem, minden egyéni kérdésen, amin én meglepődtem, mert én nem voltam olyan kapcsolatban vele, nem tartoztam a szűkebb köreihez. De nyilván szegény bejött, Törtelen vagy hol lakott akkor, bejött és itt nem nagyon foglalkoztak vele. Én meg meghallgattam.

K.: Azt el tudná mondani, hogy Ön miért döntött úgy, hogy az RKK-ba megy, nem az FKI-ba?

V.: Nem igazán.

K.: Enyedivel milyen kapcsolatban volt?

V.: Enyedivel jó kapcsolatban voltam, neki köszönhető, hogy én az FKI-ba kerültem a 60-as évek elején. Vagy jórészt neki köszönhetem. Később szakmailag is nagyon sokat dolgoztunk együtt, egyébként itt is én mindig úgymond jó kapcsolatban voltam vele, legfeljebb nem álltam nagyon közel hozzá. Egyszer Gyurka mondta, és ez nagyon találó volt a mi viszonyunkra: „Ó, én már 30 éve nem ismerem a Beluszkyt.” Én ilyen jól nem tudnám megfogalmazni ezt a kapcsolatot.

K.: Nem akarta Önt külföldre küldeni, nyelveket tanulni ?

V.: Nem nagyon akart, mert ahhoz kellett volna valami nyelvismeret. Mondani mondta, természetesen, hogy jó lenne, de erre nem is volt alkalmam, mert lehet, hogy ha eljutok valahova, kényszerből az ember csak megtanul.

K.: A sok-sok tudományos munkát a család milyen szemmel nézte?

V.: Nem jelentette azt, hogy például nem én voltam a piacra járó ember a családban. A Fény utcai piac mellett laktunk, és azóta is nagyon kedvelem a Fény utcai piacot. Én tudok főzni, és előfordult, hogy vagy közösen főztünk, vagy én főztem meg az ebédet. Én nem éreztem azt, hogy ...

K.: A fia mit csinál? Hány éves?

V.: A fiam középiskolai tanár, épp most akar pályaelhagyó lenni, mert ami az iskolákban történik, egyre kevésbé tetszik neki, ilyenek, hogy most tanév elejétől bevezették azt, hogy 8-tól 16-ig ott kell lenni. Történelem-német szakos tanár. Egyébként már több mint 40 éves.

K.: Van unokája is?

V.: Nincs még. Nem nősült meg.

K.: Pali, miért lett SZDSZ-es önkormányzati képviselő 1990-ben? Hogy érintette a rendszerváltás? Nyilván jól, ha ilyen szintre bekapcsolódott?

V.: Lehet, hogy mégis két vargabetű volt az életemben. Az egyik az ÁSZI, a másik az önkormányzati képviselőség.

K.: A tudomány abbamaradt a képviselőség mellett?

V.: Nem. Én ugye fővárosi képviselő voltam, én olyan rendkívül buzgón nem is mélyedtem el a politikában. Voltak olyan képviselőtársaim, akik főállásként ezt művelték, bizottságokban voltak, bekéredzkedtek a vállalati felügyelő bizottságokba és hasonlók. Nyilván meglátszott ez a tudományos tevékenységre fordítható időmön, nem szakadtam el, sőt, kisebb intenzitással, de folytatom. Hogy miért vetődtem én az SZDSZ-hez? Én 48-tól majdnem 90-ig elég sokat morogtam a fennálló állapotok miatt, én nem állítom, hogy ez valamiféle ellenálló tevékenység lett volna, semmi olyasmit nem fejtettem ki, legfeljebb hozzájutottam különféle szamizdat kiadványokhoz, azokat elolvastam. Volt egy-két olyan ismerősöm, akik már 90 előtt is az ellenzékhez számítottak. Például Pető Iván, tehát voltak ilyen ismerőseim. Érdekes módon Pistával is sokat politizáltunk, és akkortájt hasonló nézeteink voltak. Noha később a politika terén kicsit elvált az utunk, ő az MDF felé én az SZDSZ felé. Ez a mi kapcsolatunkra az égvilágon semmi befolyással nem volt. Én például akkor úgy gondoltam, ha már én nem tudom meddig, 30 évig, vagy még tovább, a meglévő állapotokkal nem rokonszenveztem különösképpen, akkor most, hogy erre alkalom van, kötelességemnek érzem, hogy valamivel aktívabban fellépjek. Akkor én elmentem több alakulóban, szerveződőben lévő pártkezdeményezés ilyen-olyan rendezvényére. Én voltam MDF-gyűlésen egy moziban, ott például Csurka Istvánt is hallgattam. Egyik mondatára emlékszem, azt mondta – ugye ez az MDF-rendezvény pár nappal Grósz Károly sportcsarnoki beszéde után volt, nem tudom van-e még valakinek arról emléke, hogy ott volt egy olyan mondata, hogy „itt a tér a miénk”. Csurka kijött, már akkor egy kicsit asztmásan beszélt, közlöm önökkel, hogy a mozi nem a miénk, ezt úgy béreljük. Aztán voltam kisgazdánál is, a Rákóczi úton volt valami központjuk akkor, és elmentem az SZDSZ-hez az I. kerületben még nem is volt SZDSZ-es szervezet, de a II. kerületben már alakult, ott volt például Solt Ottilia,¹⁵ amikor odamentem, ő már ott volt, aztán nem is tudom, ki volt még ott. Próbáltam tájékozódni, ha már rászánom magam, hova menjek? Az SZDSZ-nél a profizmusuk, legalábbis a kezdeti idők profizmusa tetszett. Akkortájt, főleg egy budai kerületben, a II. meg aztán az I. kerületben nálunk elég kvalifikált népesség gyűlt össze. Rengeteget neveltünk is ezen. Például, mikor előjött az, hogy plakátokat fogunk ragasztani, és ahhoz valami ragasztó kell. Az I. kerületben felszólítottuk XY-t, hogy ismertesse a csirizkésztés kémiaiáját, mert hogy ő az ELTE-n volt kémia adjunktus. Tudományosan elmagyarázta, hogy kell a csirizt főzni. És már az első választásnál, amikor ez az elektronikus rendszer még nem működött igazán, az SZDSZ-nek volt egy olyan rendszere, legalábbis Pesten, hogy mi mindig előbb tudtuk az eredményt, mint a többi választókörizet. Ugye minden választókörizetben volt egy SZDSZ-es képviselő hivatalosan, aki telefonon mindig mondta az eredményeket. Akkor még az is nagy szó volt, hogy valaki tudott számítógépet kezelni, nálunk voltak ilyenek és azonnal kijött az eredmény, térkép, miegyéb, minden volt, jogász, költőnk volt, a Petri György, az I. kerületben volt az SZDSZ tagja. Történész, az ifjabb Kassai ott volt. Tehát tulajdonképpen minden szakmára megvolt a szakember. Akkor találkoztam először brókerrel. Szóval kiváló társaság volt, és engem végül is ez a profizmus volt, ami az SZDSZ-be vezetett.

K.: Mit tartana Ön a szakmai munkásága legnagyobb eredményének?

¹⁵ Solt Ottilia (Budapest, 1944 – Budapest, 1997) szociológus, 1979-ben létrehozta a Szegényeket Támogató Alapot (SZETA), az SZDSZ alapító tagja, 1990–1994 között a párt országgyűlési képviselője.

V.: Miután az én szakmai munkám elég erősen csak egyes témák művelésére szorítkozott, tehát nem szerveztem új intézetet, nem alapítottam tanszéket, doktori iskolát, egyáltalán az egyetemi oktatásból gyakorlatilag kimaradtam. Ezek közül tudok választani. Az én szívemhez legközelebb az Alföld történeti földrajza áll, ezzel a bugyuta címmel, amit a Schenk Jánosnak köszönhetek. Én szerettem volna olyan jó címekeket adni és volt valami „talányos táj” és még valami, de alliterált mind a négy szó, azt mondta, ki vesz egy ilyen könyvet? Mi van benne? Az Alföld történeti földrajza, noha nem az, mert én csak a településekkel, a társadalommal foglalkoztam, például történeti iparföldrajz nincs benne. Vagy közlekedésföldrajz. Tehát ezt tartom talán időtállóknak. Ez az elképzelés – most lehet, hogy sokan nem értenek velem egyet – ha 20 év múlva elolvassa valaki, ha nem is hiszi el, de vitatkozni még érdemes lesz vele. A legsikeresebb – ha ezt lehet mondani – a település-földrajzi kötet volt, a legtöbb munkám talán, és egyébként az is közel áll a szívemhez, Magyarország történeti földrajza. Ott is a cím, mert a Schenk ott hosszúnak találta, mert az olyan csúnyán félrevezető, hogy Magyarország történeti földrajza a 20. század kezdetén volt. Ez, nem a középkori, nem a Győrffy által művelt irányzat, hanem a 20. századról egy keresztmetszet. Ebben van talán a legtöbb munkám, főleg azért, mert végül úgy alakult ez a dolog, hogy én ezt tulajdonképpen kétszerzős munkának gondoltam, úgy osztottuk fel a fejezeteket, Tímár Lajossal akartam megírni, mint történésszel. Aki nagyon jó dolgokat művel, de egyáltalán belőle egy leírt szöveget kiverni lehetetlen. Amikor én már gyakorlatilag bizonyos fejezeteket megírtam, akkor a Lajos bejelentette, vagy én érzékeltem, hogy ebből ő soha nem fog megírni semmit. És akkor a hiányzó fejezetek egy részét kénytelen voltam megírni hirtelen. Például az ipar földrajzát én írtam meg, addig soha nem foglalkoztam iparral. Vagy az előző század idegenforgalmát, meg ilyeneket. Érdekes volt, de teljesen új dolog volt számomra. Összejött, és abban is vannak szerintem jó részek is. Úgyhogy az volt talán a legtöbb munkát adó kutatásom. Ezt a hármat emelném ki. Talán még megemlítem, ez a hátrányos helyzetű területek. Azért volt fontos, mert utólag azt lehet rá mondani, hogy ennek volt valami társadalmi töltete, mondanivalója, hogy legalábbis szándékunk szerint sikerült ráirányítani a figyelmet ezekre a nagyon elesett vidékekre.

K.: Itt a fő kérdés: Ma ezeken az elesett vidékeket vagy úgy egyáltalán, a nem városkörnyéki falvakat, mert azok megoldják saját problémáikat, hanem ahol Ön járkált régen, 30-40 évvel ezelőtt, sok mindent látott már akkor, és mondta, hogy már akkor ilyen volt, és ez csak legjobb esetben is átmentődött a rendszerváltás után. Most mit kellene tenni az ő felemelkedésük érdekében?

K.: Ez a legnehezebb kérdés. Nagyon kevés konkrét dolgot tudok mondani. Egyik az, hogy messze távol kellene tartani minden ilyen beavatkozási kísérlettől a politikát. Ami most az aprófalvak kérdésével foglalkozik, nem tudományos írás, hanem publicisztika, politikai megnyilvánulás, s azt teljesen használhatatlanná teszi a kérdés átpolitizálása. Egyszer a Csapó Tamás felkért, hogy tartsak előadást az aprófalvak helyzetéről egy település-földrajzi konferenciára Szombathelyen, és akkor én összegyűjtöttem egy tucatnyi idézetet, ami mind azzal kezdődött, hogy elmondta, hogy a magyar falvak rettenetes állapota miből következik és ebből az derült ki, hogy a magyar falvakat valami ördögi terv akarja elszorvasztani. E mögött vannak technokraták, vannak kommunisták, vannak idegenszívűek, s ez álcázva zsidózás. Minden. Hogy a falvak ennek köszönhetik jelenlegi rossz állapotukat. Mint minden szakpolitika esetén, ha ezt a fajta, előbb említett pártpolitizálást nem tudjuk kizárni, akkor senki nem azt nézi, hogy mi válna ezeknek a településeknek a hasznára, hanem azt, hogy mi hoz szavaza-

tot. Ez az egyik axióma. A másik, hogy meg kellene ismerni, vagy nem is ismerni, hanem meg kellene ismertetni a magyar falvakat azokkal, akik döntenek a sorsukról, mert azért ugye a tudomány sok mindent feltárt. Rengeteg anyag van. Péccsett is hét falukonferenciát szerveztek. Vannak nagyon jó dolgok, legutóbb ami nekem kifejezetten tetszett, a Váradi Mónika által szerkesztett „Aprófalvak lépéskényszerben” c. kötet. Nagyon jó, és abban még megoldási javaslatok is felbukkannak. Nem is azt mondom, hogy megismertetni kellene, hanem főleg azt elhítenni a döntéshozókkal, hogy minden falu más. Egységes megoldást a sorsukra nem lehet találni. Épp Mónika könyvében vannak olyan kifejezetten érdekes és számomra újszerű, nem megoldások, hanem utak, amiket központilag nem lehet elképzelni, kitalálni és megvalósítani. Például írnak Zalaszentgrót környékén olyan falvakról, amelyek az elmúlt évtizedekben rendkívül előregedtek, és bármilyen furcsa, a most betelepülő vagy ott élő cigányok jelentenek valamit, és ezt az őslakosság – hogy így nevezzem – is érzékeli. Az ő gyerekeik miatt van még továbbra is iskola a faluban, fenntartanak intézményeket, de ezek mondjuk integrálódott cigánycsaládok. Egy szimbiózis; az idős embereknek még van földjük, a betelepülők művelik, és hogy ennek a következtében normálisnak tűnő együttélés van, és a falu is ettől – nem azt mondom, hogy – prosperál, de a fennmaradása, működése többé-kevésbé biztosítva van. Most nem azt mondom, hogy ez a megoldás, csak példának, hogy lehet ezt Pesten kitalálni? Sőt lehet, hogy ez ebben a faluban működik, de ötven másikban nem működik. Nem lehet központilag elhatározni. Na ez a két kiindulópontom a falvakkal kapcsolatban, egyébként nem igazán ismerem a pillanatnyi helyzetet, a falvak, a vidékfejlesztés címszó alatti helyzetet. A másik az, hogy azért nagyon nehéz kérdés ez, mert nyilvánvaló, hogy a falvak helyzetét sem lehet az ország, a társadalom helyzetétől elszakítani. Amikor arról beszélnek, hogy már nem is három millióan vannak a szegénységi küszöb alatt, már hallottam olyan becsléseket, hogy lehet hogy négymillió, amikor arról beszélnek, hogy a mélyszegénységben élők száma már nem is 6-700 ezer, elérhette az egymilliót, vagy meg is haladhatta, és nyilvánvaló, hogy ez területileg szükségszerűen differenciálódik, azért egy nagyváros mégis több munkalehetőséget nyújt, tehát nyilvánvaló, hogy ezeknek a munkanélkülieknek, szociálisan nagyon rossz helyzetben lévőknek az aránya faluhelyen nagyobb. Amíg ez nem oldódik meg valamelyest országos szinten, akkor hiába próbálunk meg bármit kitalálni. A munkanélküliség világprobléma, a fejlett országok munkanélküliségéről is megdöbbentő adatokkal találkozok az ember, pl. Spanyolországban 25%, jó most válság van, de Amerikában a százalék nem ilyen magas, 10%. A 10% még elmegy a mai világban, lehet mondani – de az nagy ország –, valami olyasmit hallottam, hogy 30 millió munkanélküli van. Itt a szám a megdöbbentő, hogy 30 millió. Tehát ez összekapcsolódik, és nem tudom, hogy ezen a téren lehetne-e előrehaladni. Másrészt vannak elhibázott dolgok; az egész agrártámogatási rendszer. Elhibázott, mert a magyar mezőgazdaság egyik fő baja most, hogy miután a politika lépett és a tsz-ek nagy részét felszámolta, mindenféle közös gazdálkodást vagy együttműködést felszámolt. Ugye a tsz-ek a faluba vitték, úgy mondják mostanában, hogy az élelmiszerlánc döntő többségét. Mert nemcsak termeltek, hanem tároltak, feldolgoztak, kereskedtek vele. Ma ennek a haszonnak – én azt hiszem – a nagy részét a felvásárlók, a nagykereskedők, feldolgozók fölözik le, ilyeneket hall az ember, amikor árvita van, felvásárolják Szabolcsban az almát 20 forintért, és akkor azon vitatkoznak, hogy 20, netán 21 forint legyen, akkor én azt a Fény utcai piacon 130-140 forintért kapom meg. Tehát a termelőnél van 20 forint és 100 forint a láncolat többi ágán. Jó, hát azoknak is van költségük. És ez a tsz-ekkel, a tsz-melléküzemágakkal, az uborkasavanyító üzemekkel, a gyárkémiényépítéssel együtt kikerült a faluból, bekerült a nagy szervezetek, feldolgozók, nagykereskedők kezébe, és ez a haszon

kikerül a faluból. Ezeket a tevékenységeket kell ösztönözni, hogy visszakerüljenek a faluba. Tehát ott is legyenek feldolgozóüzemek, ott is lehessen raktározni, a kereskedelem egy része legalább onnan kerüljön ki. Sok minden rosszat lehet mondani a tsz-ekről, de kétségtelen, hogy ezen a téren a tsz-eknek pozitív hatása is volt a falvakra, ráadásul egy csomó munkahelyet biztosított ez. Manapság a vidékfejlesztést, meg a falufejlesztést gyakran összekeverik. Vagy a mezőgazdaság fejlesztését vélik vidékfejlesztésnek. Szerintem át kellene ezeket a szakpolitikákat is gondolni. Nehéz a helyzet, mert ehhez a társadalomnak is változni kellene. Nemcsak tőlük függ az iskolázottsági szint, ott azt nem lehet megkövetelni egy családtól, hogy tanuljon a gyerek, ahol nincs egy asztal a lakásban, nincs egy könyv stb. De nem is erre gondoltam. És hát ezen a téren is nagyon rossz a helyzet, most már felnőnek egymás után olyan generációk, hogy nem hogy ő nem dolgozott, de nem látta az apját sem dolgozni. A feltételük sincs meg, aki még sose nem ment reggel 6-ra dolgozni, ha akadna valamilyen munkája, akkor sem tudna. Ez kétségtelenül komoly gond, én arra gondolok, hogy a társadalom toleranciája is olyan, az előbb elmondtam ezt a példát, lehet, hogy ebben a községben megvalósították, 50-ben nem. Ez megint nem a vidékfejlesztés vagy vidékpolitika feladata lenne, ezért mondom, nem lehet a társadalomból kiragadni a falut, és mivel a társadalomnak nagyon sok nyavalyája van, ilyen gazdasági nyavalyák, én is tudnék szép dolgokat a falunak mondani, teremtsünk munkahelyeket, ne csak a polgármester földjén kelljen kaszálnia a közmunkásoknak. De hát ahhoz pénz kell. Munkahelyteremtés. Milyen munkahelyet lehet teremteni a Bodroghözben vagy a Csereháton? Aki ott munkát ad az embereknek, az sokkal nagyobb költségekkel jár, sokkal nehezebb azt a munkaerőt alkalmazni, miért menjen oda termelni, mikor termelhet mondjuk ugyanazt Dabason vagy Dunaharasztonban. A társadalmunk egésze, a gazdaságunk egésze nem bír el jó ötleteket. Én például a Csereháton kapcsolatban mindig azt mondtam, de most már az a lehetőség is elment, vagy a Bodroghöz, ezek olyan jól zárt, nagyon markáns határokkal zárt területek, hogy ezt egy jó marketinggel, propagandával egy kiváló biokörzetté lehetne tenni. Lehetne mondani, hogy kérem, itt ellenőrzik, ide ilyen vagy olyan növényvédő szer nem kerül be. Erre lehetne egy egész vertikumot kiépíteni. Annak a termelését, csomagolását meg kellene szervezni, pénz is kellene hozzá. Ma már azt a munkaerőt sem lehet megtalálni, aki egy ilyen feladatot a Csereháton vagy a Bodroghözben elvégezné. Mert ennek olyan oldala is volna, hogy marketing, propaganda, hogy megszervezzek valami idegenforgalmi attrakciót. Jó, vannak Szatmárban szilvalekvár-főző napok, sőt még a Zempléni-hegységben is van, de ennek a lehetősége korlátozott, mert az egész országot nem lehet biofarmmá tenni. Csak ha olyan jó adottsága van erre. A lakosságot sem biztos, hogy meg lehetne nyerni, hogy természetesen áfonyát. Nehéz.

Igen, ilyeneket írtam, csak ezek az életkörülményekben segítettek valamit, és nem is feltétlenül a legelsettebb falvakban. Nem tudom, hogy elgondolkodtunk-e azon, hogy ez a modern telekommunikáció milyen lehetőségeket ad a falvaknak. Tehát, hogy a különböző szolgáltatások igénybevétele, meg a kapcsolat bárkivel, hogy ez mennyire megkönnyítheti a faluval való érintkezést. Például én két-három éve a Hegyalján mászkáltam, és meglepődve láttam, hogy Tokajban egy kiváló, agilis polgármester van, és a kistérségével kiépített elektronikus kapcsolatokat. Nem kell a Tokajban lévő rendelőintézetbe menni olyanokért, hogy laborvizsgálat, meg egyebek, mert azt a körzeti orvos elvégzi, vérvétel, egyebek, naponta körbe megy egy autó, be lehet gyűjteni, aztán elvégzik a vizsgálatot, és elektronikus úton, e-mailen megkapja a körzeti orvos az eredményt. Én itt Pesten elmegyek a körzeti orvoshoz, hogy kell ez, elmegyek a szakrendelőbe, azt mondják, jó, holnap után jöjjön

a leletért, visszaviszem a körzeti orvoshoz. Ezt ott, a Tokaji kistérségben megoldják elektronikusan. Egy csomó egyéb dolog van, és a polgármester mondja, hogy itt náluk minden városi szolgáltatást megkaphatnak. Hát mondom, polgármester úr, azért nem, például földhivatal nincs. Minek – mondja –, ott van az önkormányzatnak az ügyfélszolgálata, ha a földhivatal Miskolcon van, ők megkérik a tulajdonlapot, és akkor azt megkapják elektronikusan úton, kinyomtatják, az ügyfélszolgálat lepecsételi, megvan. Amiért régen be kellett menni Tokajból is Miskolcra vagy Szerencsre. Lehetne, sok mindent pótolni, ami helyben nincs, én még nem értek hozzá, de most már lehet mobiltelefonon bankolni, meg egyéb.

K.: Köszönjük a beszélgetést és nagyon örülünk, hogy itt voltunk.